ৰাজনৈতিক চাতুৰীৰ অন্য এক নাম

ধৰ্মীয় সন্ত্ৰাসবাদ

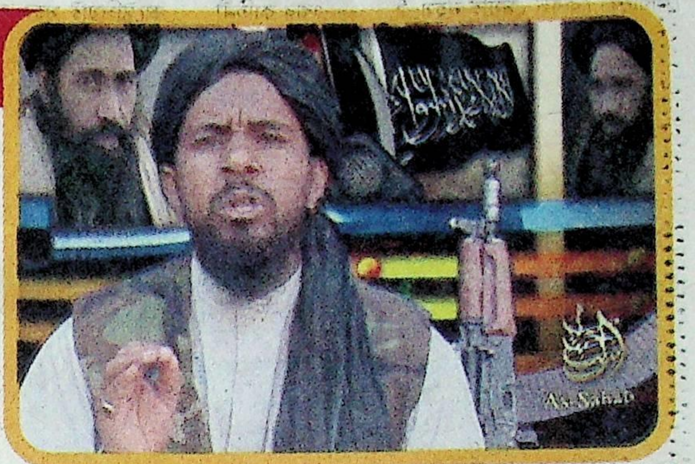

পৰ্যালোচনা | জিতুমণি পাঠক

কিছুমান নিৰ্দোষ-নিষ্পাপ মানুহক উদ্যত বন্দুকৰ নলীৰ আগত থিয় কৰোৱাই আতংকগ্ৰস্ত কৰি ৰখাটো কোন ধৰ্মৰ নিৰ্দেশনা সেয়া বুজাটো সাধাৰণ মানুহৰ বাবে সম্ভৱ নহয়। এটুকুৰা জনবহুল প্ৰাণচঞ্চল ঠাইক প্ৰকাণ্ড এক নিনাদেৰে মুহূৰ্ততে এখন মৰিশালিলৈ পৰিণত কৰি তাত কোন ধৰ্মৰ বিজয় ধ্বজা পুতিবলৈ প্ৰয়াস কৰা হয় সেয়াও আমাৰ বাবে বোধগম্য নহয়। আমাৰ, সাধাৰণ মানুহৰ বাবে অবোধ্য এনে আচহুৱা আৱেগেই কিন্তু সম্প্ৰতি বিশ্বৰ অলেখ দেশৰ অলেখ লোকৰ মাজত একপ্ৰকাৰৰ উন্মাদনাৰ সৃষ্টি কৰিছে; যাক কোৱা হৈছে ধৰ্মীয় সন্ত্ৰাসবাদ। ধৰ্মীয় সন্ত্ৰাসবাদ নিজৰ সন্ত্ৰাসবাদী কাৰ্যকলাপক ধৰ্মৰ আলম লৈ যুক্তি সংগত কৰাৰ এক হাস্যকৰ প্ৰয়াস। কিন্তু ধৰ্মৰ আফিঙত আসক্ত এচাম গোড়া মনোভাবৰ লোকক ঢাল হিচাপে লৈ আন এচাম চতুৰ ৰাজনীতিবিদে নিজৰ ৰাজনৈতিক স্বাৰ্থ সুৰক্ষিত কৰিবলৈ দীৰ্ঘদিন ধৰি এই খেলখন খেলি আহিছে। আৰু ইয়াৰ বলি হ'বলগাত পৰিছে অতি সাধাৰণ নিৰীহ মানুহবোৰ।

পৃথিৱীত 'ঈশ্বৰ'ৰ সৃষ্টি হৈছিল মানৱ মনত সৃষ্টি হোৱা একপ্ৰকাৰৰ আতংকগ্ৰস্ততাৰ ফলত। মানৱ মনত প্ৰজ্ঞাৰ উদয় হোৱাৰ লগে লগে পৃথিৱীৰ বহুতো পৰিঘটনাৰ সন্তোষজনক উত্তৰ উলিয়াব নোৱাৰি এইবোৰৰ আঁৰত কোনো এক অদৃশ্য শক্তিয়ে কাম কৰিছিল বুলি ধাৰণা কৰিছিল আৰু এই অদৃশ্য শক্তিক তেওঁলোকে নাম দিছিল 'ঈশ্বৰ' আৰু তেওঁৰ ৰোষৰ পৰা যাতে নিজকে মুক্ত কৰি ৰাখিব পাৰি তাৰ বাবে তেওঁলৈ আগবঢ়োৱা হৈছিল পূজা-অৰ্চনা। ঈশ্বৰক আলম কৰিয়েই এটা সময়ত পৃথিৱীত আৱিৰ্ভাৱ ঘটিছিল বিভিন্ন ধৰ্মৰ। ধৰ্মই যেন ঈশ্বৰ আৰু মানৱৰ মাজত এখন সংযোগী

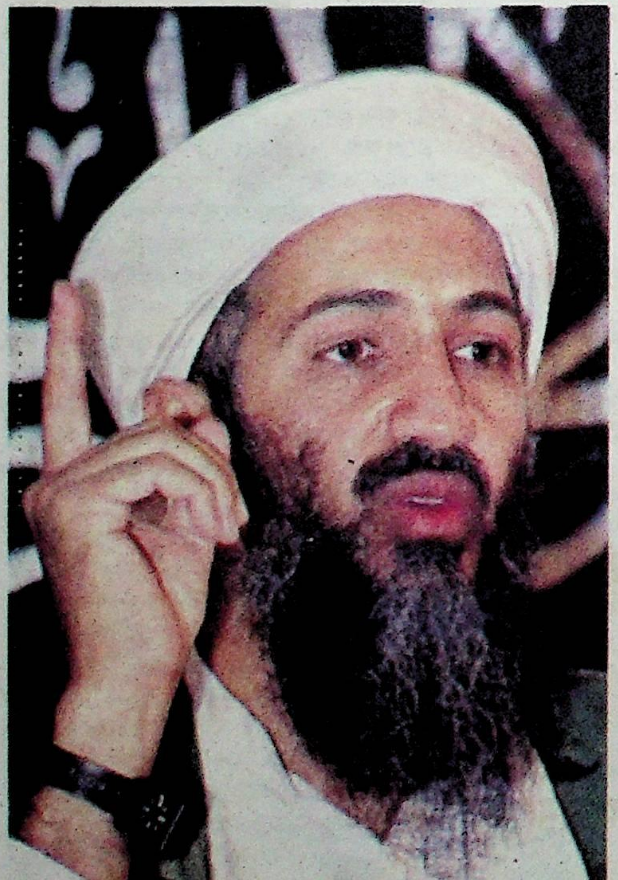

সাঁকোৰ দৰে কাম কৰিছিল। সৌভাগ্যক্ৰমে, যিসকল ধৰ্মীয় গুৰুৰ পৃষ্ঠপোষকতাত এটি এটি ধৰ্মই বিকাশ লাভ কৰিছিল সেইসকলৰ অন্তৰত মানৱীয় প্ৰমূল্যই এক উচ্চ স্থান লাভ কৰিছিল আৰু সেয়েহে তেওঁলোকে প্ৰত্যেকেই নিজৰ ধৰ্মৰ জৰিয়তে সেই উচ্চ মানৱীয় গুণসমূহৰ বিকাশ সাধনত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। অৱশ্যে, আৰম্ভণিৰে পৰাই কোনো এটি ধৰ্ম-নিৰ্দোষ নাছিল। নিজ ধৰ্মাৱলম্বী মানুহখিনিক প্ৰত্যেকটি ধৰ্মই এক ভীতিগ্ৰস্ততাৰে তাৰ অনুগত হৈ থাকিবলৈ বাধ্য কৰাইছিল। ধৰ্মগুৰুসকলে বৰ্ণনা কৰা মানৱ জীৱনৰ চৰমতম প্ৰাপ্তি 'মোক্ষ' বা ঈশ্বৰৰ লগত বিলীন হোৱাৰ তাড়নাত মানুহবোৰ সাধু আৰু সংযমী হৈ থকাৰ প্ৰয়াস কৰিছিল। যদিও ধৰ্মই সজ পথ এৰি অবাটে যোৱাসকল ঈশ্বৰৰ কঠোৰতম শাস্তিৰ সন্মুখীন হ'ব লাগিব বুলি মানৱ মনত এক ভীতিগ্ৰস্ততাৰ সৃষ্টি কৰিছিল তথাপিও আমাৰ বোধেৰে ই সমৰ্থনযোগ্য যেন লাগে কিয়নো ই সমাজত সদায় এক ইতিবাচক প্ৰভাৱ পেলাইছিল। ঈশ্বৰৰ শাস্তিৰ ভয়ত মানুহে যিদৰে সংযমী আৰু শৃংখলিত হ'বলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল আজিৰ কঠোৰতকৈ কঠোৰতম আইনী ব্যৱস্থাও তেনে ক্ষেত্ৰত ব্যৰ্থ হোৱা দেখা যায়।

কোনো এটি ধৰ্মৰ প্ৰতি মানুহ অনুৰক্ত হোৱা আৰু সেই ধৰ্মৰ নীতি-নিয়মক নিষ্ঠা সহকাৰে পালন কৰাত প্ৰকৃত পক্ষে মানৱ সমাজৰ কোনো প্ৰকাৰৰ ক্ষতিসাধন হ'ব নালাগিছিল, কিয়নো প্ৰতিটো ধৰ্মই উচ্চ মানৱীয় মূল্যবোধেৰে সংপৃক্ত। প্ৰতিটো ধৰ্মই মানৱীয় গুণৰাশিৰ চৰমতম উৎকৰ্ষ সাধনকে মানৱ জীৱনৰ প্ৰকৃত উদ্দেশ্য হিচাপে নিৰ্দ্ধাৰণ কৰি দিছে। কিন্তু সাম্প্ৰতিক সময়ত কিছুমান সুবিধাবাদী লোকৰ প্ৰৰোচনাত পৰি ধৰ্মীয় অ-সহিষ্ণুতাই চূড়ান্ত ৰূপত গা কৰি উঠিছে। ধৰ্ম যেন বৰ্তমান সময়ত সমগ্ৰ মানৱ সমাজৰ কল্যাণকামী নহৈ নিজ ধৰ্মীয় গোটটোৰ কল্যাণকামী ৰূপতহে ধৰা দিছে। ভাতৃত্ববোধৰ জৰীডাল সীমাবদ্ধ হৈ পৰিছে নিজ ধৰ্মীয় গোটটোৰ মাজত। আন ধৰ্মৰ লোকসকল যেন তেওঁলোকৰেই শত্ৰু নহয়, সমগ্ৰ মানৱতাৰেই শত্ৰু। এনেধৰণৰ উদ্ভট ধৰ্মীয় আৱেগে যিমানে শিপাবলৈ লৈছে সিমানে ধৰ্মীয় অ-সহিষ্ণুতা তীব্ৰ ৰূপত বৃদ্ধি পাবলৈ লৈছে। আৰু ইয়াৰে সুযোগ গ্ৰহণ কৰি সুবিধাবাদীসকলে এনে সংকীৰ্ণ, গোড়া ধৰ্মাৱলম্বী কিছু লোকক 'ধৰ্ম-বিদ্বেষী'সকলক শাস্তি বিহিবলৈ ঈশ্বৰৰ দায়িত্ব অৰ্পণ কৰি একো একোজন সন্ত্ৰাসবাদীলৈ পৰিণত কৰিছে আৰু সৃষ্টি হৈছে সন্ত্ৰাসবাদৰ এক নতুন সংজ্ঞা— ধৰ্মীয় সন্ত্ৰাসবাদ।

ধৰ্মক লৈ আঁৰিয়া-আঁৰি আজিৰ কথা নহয়। ইতিহাসৰ পাত লুটিয়াই চালে দেখা যায় ধৰ্মৰ নামত সৃষ্টি হোৱা ৰক্তপাতে পূৰ্বতেও বহুবাৰ মানৱ সমাজ, মানৱতাক

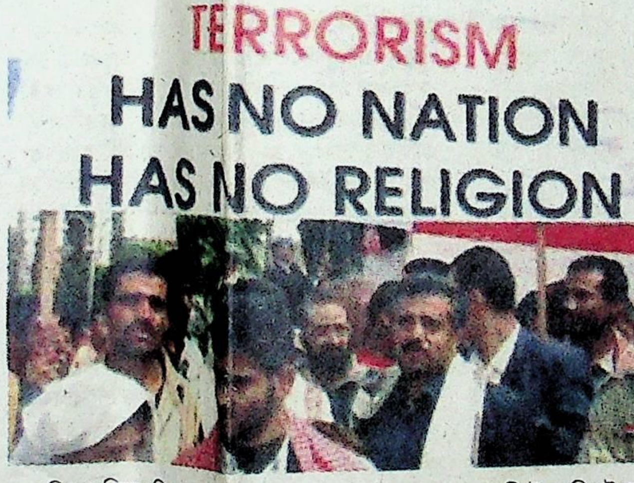

কলুষিত কৰিছে। কিন্তু ১৯৮০ চনৰ পৰা ইয়াৰ মাত্ৰা যেন দ্ৰুতগতিত বৃদ্ধি পাবলৈ আৰম্ভ কৰিছে। নতুন শতিকা এটি আৰম্ভণিয়ে যিদৰে মানৱক অধিক যুক্তিবাদী কৰি তোলা হৈছে বুলি দাবী কৰা হৈছে তেনেসময়ত মানৱৰ এই যুক্তিহীন ওভতনি যাত্ৰা সঁচাকৈয়ে এক আশ্চৰ্যকৰ বিষয়। একবিংশ শতিকাৰ পৃথিৱীত মানৱীয় সভ্যতা সংস্কৃতিয়ে উৎকৰ্ষৰ চূড়ান্ত বিন্দুটোলৈ দ্ৰুতগতিত ধাৱমান হৈছে বুলি কোৱাৰ সময়ত 'ইছলামিক সন্ত্ৰাসবাদ', 'খ্ৰীষ্টিয়ান সন্ত্ৰাসবাদ', বা 'গেৰুৱা সন্ত্ৰাসবাদ' আদি শব্দবোৰে প্ৰকৃত মানৱক নিঃসন্দেহে লজ্জানত কৰে। সন্ত্ৰাসবাদৰ প্ৰকৃততে কোনো ধৰ্ম থাকিব নোৱাৰে। ধৰ্মৰ নামত সন্ত্ৰাস সৃষ্টি কৰা সন্ত্ৰাসবাদীসকল আন ধৰ্মৰ বাবেটো নহয়েই, নিজৰ ধৰ্মৰ লোকৰ বাবেও ভয়ংকৰভাৱে ক্ষতিকাৰক। 'ইছলামিক সন্ত্ৰাসবাদী গোট' বুলি দাবী কৰা কোনো সন্ত্ৰাসবাদী সংগঠনে জনবহুল ঠাই এখনত বিস্ফোৰণ ঘটাই দাবী কৰিব পাৰে নে তাত এজনো মুছলিম লোক নিহত হোৱা নাই হোৱা বুলি? ধৰ্মক আলম কৰি সন্ত্ৰাসবাদী কাৰ্যকলাপ চলাই যোৱা আন সংগঠনবোৰৰ ক্ষেত্ৰটো একেখিনি কথাই প্ৰযোজ্য।

'ধৰ্মীয়-সন্ত্ৰাসবাদ' এই শব্দটিয়েই প্ৰকৃততে এক উদ্ভট ধাৰণা। ইহজনমত বা পৰজনমত নিজৰ অশিষ্ট আচৰণৰ বাবে ঈশ্বৰৰ শাস্তিৰ সন্মুখীন হ'ব বুলি ধৰ্মই যি এক ভীতিগ্ৰস্ততাৰ সৃষ্টি কৰিছিল তাৰ এক ইতিবাচক দিশো আছিল। কিন্তু বৰ্তমান সময়ত ধৰ্মীয় সন্ত্ৰাসবাদ নামেৰে যি ধৰণৰ সন্ত্ৰাসবাদী কাৰ্য-কলাপৰ কথা কোৱা হয় সেইয়া সম্পূৰ্ণৰূপে নেতিবাচক ধাৰণাৰে পৰিপূৰ্ণ। বিশ্বৰ কোনো ধৰ্মই এনেধৰণৰ হিংসাত্মক কাৰ্যকলাপৰ কেতিয়াও পোষকতা কৰা নাই। তাৰ পিছতো এনেধৰণৰ যি ধৰ্মীয় সন্ত্ৰাসবাদীৰ সৃষ্টি হৈছে তাৰ কাৰণ হৈছে সম্পূৰ্ণৰূপে ৰাজনৈতিক। ৰাজনৈতিক স্বাৰ্থসিদ্ধিৰ বাবেই বিভিন্ন পক্ষই প্ৰৰোচনামূলকভাৱে ধৰ্মক ৰাজনীতিৰ সৈতে সাঙুৰি পেলাই 'ধৰ্মীয় সন্ত্ৰাসবাদ' জাতীয় অভিধাৰ সৃষ্টি কৰিছে। প্ৰসঙ্গক্ৰমে, কিছুদিন পূৰ্বে গৃহমন্ত্ৰী সুশীল কুমাৰ সিন্দেই 'গেৰুৱা সন্ত্ৰাসবাদ'ক লৈ সৃষ্টি কৰা বিতৰ্কৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। আজমল কাচভ আৰু আফজল গুৰুৰ ফাঁচীৰ পিছত এই ঘটনাই সংখ্যালঘু শ্ৰেণীটোক বিতুষ্ট কৰি ইউ পি এ চৰকাৰক শ'লঠেকত পেলাব পাৰে বুলিয়েই সেই শ্ৰেণীটোৰ সন্তুষ্টিৰ বাবে বৰ কৌশলপূৰ্ণভাৱে 'গেৰুৱা সন্ত্ৰাসবাদ' শব্দটি ব্যৱহাৰ কৰিছিল। বিজেপিৰ ভাতৃ সংগঠন বুলি জনাজাত এটি সংগঠনৰ ওপৰত আৰোপিত এই 'অপবাদ'ৰ বিৰুদ্ধে গুমৰি উঠা বিজেপিও কিন্তু সময়ে-সময়ে নিজেই সংখ্যালঘু শ্ৰেণীৰ সন্ত্ৰাসবাদী সংগঠনবোৰৰ ওপৰত একেধৰণৰ ধৰ্মীয় লেবেল মৰাৰ পৰা পিছ হুঁহকি থকা নাই। নিজ নিজ দলীয় স্বাৰ্থসিদ্ধিৰ বাবে ৰাজনৈতিক দলবোৰে চলোৱা পাশাখেলত সহজ-সৰল ধৰ্মীয় ভাবাপন্ন মানুহবোৰে অবাঞ্ছিতভাৱে সাঙোৰ খাই পৰিছে আৰু ইয়াৰ সম্পূৰ্ণ মুনাফা আদায় কৰিছে ৰাজনৈতিক শক্তিবোৰে। তেওঁলোকে জানে যে জনসাধাৰণৰ তেওঁলোকৰ ওপৰত লাহে লাহে আস্থা আঁতৰি যোৱাৰ সময়ত ধৰ্মই হৈছে একমাত্ৰ শক্তিশালী মাদক, যাৰ জৰিয়তে তেওঁলোকে পুনৰ নিজৰ ক্ষমতাৰ গাদী হস্তগত কৰিব পাৰিব। নিজৰ ক্ষমতা লাভৰ স্বাৰ্থত ধৰ্মৰ আফিং খুৱাই কিছুমান গোড়া ধৰ্মীয় ভাবাপন্ন লোকক তেওঁলোকে এনেকুৱা এটা স্তৰলৈ লৈ যায় যে য'ত এইসকল লোকে ধৰ্মৰ নামত আনৰ প্ৰাণ লোৱাই নহয়, নিজৰ জীৱন দিবলৈও সামান্যতম কুণ্ঠাবোধ নকৰে। ৰবাৰ্ট পেপ নামৰ এগৰাকী সমাজবিজ্ঞানীয়ে ১৯৮০ চনৰ পৰা ২০০৩ চনলৈ বিশ্বৰ বিভিন্ন প্ৰান্তত তথাকথিত ধৰ্মীয় সন্ত্ৰাসবাদীয়ে চলোৱা আত্মঘাতী আক্ৰমণৰ ওপৰত বিস্তৃত গৱেষণা চলাইছিল। তেওঁৰ দীৰ্ঘদিনীয়া অধ্যয়নত এই কথা স্পষ্টভাৱে প্ৰতীয়মান হৈছিল যে এই আটাইবোৰ আত্মঘাতী সন্ত্ৰাসবাদী কাৰ্য-কলাপৰ সৈতে মুছলমান মৌলবাদ বা আন ধৰ্মৰ সম্পৰ্ক তেনেই ক্ষীণ। যদিও প্ৰচাৰ মাধ্যমত এইবোৰক ব্যাপকভাৱে ধৰ্মীয় সন্ত্ৰাসবাদ বুলি প্ৰচাৰ চলোৱা হৈছিল, লক্ষণীয়ভাৱে তেওঁৰ গৱেষণাত প্ৰমাণিত হৈছিল যে এইবোৰ প্ৰকৃততে ৰাজনৈতিকভাৱেহে প্ৰৰোচিত।

আজিৰ পৃথিৱীত মানুহৰ বাবে আটাইতকৈ প্ৰয়োজনীয় কথাটো হৈছে মানুহে মানুহৰ মূল্য বুজাৰ। বিশিষ্ট চিন্তাবিদ অন্নদা শংকৰ ৰায়ে লিখিছিল— 'এই পৃথিৱীত যদি আটাইতকৈ সুন্দৰতম বস্তু আছে সেইয়া হ'ল মানুহ। মানুহৰ অন্তৰ সুন্দৰ, বাহিৰটো সুন্দৰ। ইয়াৰ ভাষা সুন্দৰ, ভূষা সুন্দৰ। মানুহৰ স্পৰ্শ পায়েই পৃথিৱীৰ সকলোবোৰ বস্তু সুন্দৰ হৈ পৰিছে।' পৃথিৱীত এই সুন্দৰতম সৃষ্টি বিধৰ সামগ্ৰিক উৎকৰ্ষ সাধনকেই সেয়েহে সকলো ধৰ্মই সদায়ে অগ্ৰাধিকাৰ দিছে। কিন্তু কিছুমান স্বাৰ্থান্বেষী মানুহৰ প্ৰৰোচনাত ধৰ্মৰ এই প্ৰকৃত উদ্দেশ্য বিকৃত হৈ পৰিছে আৰু মানুহেই মানুহৰ ধ্বংসৰ কাৰণ হ'বলৈ উদগ্ৰীৱ হৈ পৰিছে। প্ৰতিটো ধৰ্মৰ লোকে এনে

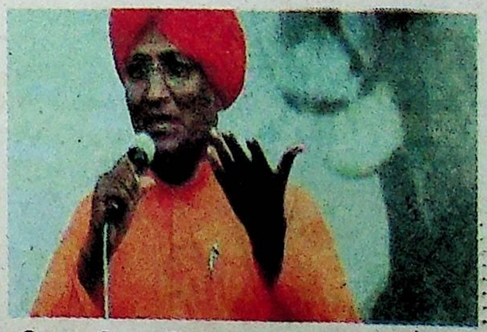

সন্ধিক্ষণত নিজৰ ধৰ্মীয় ভাৱাবেগক একাষৰীয়াকৈ থৈ ইয়াৰ গূঢ়াৰ্থ বিচাৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰে তেন্তে দেখিব যে অচিৰেই এদিন ধৰ্মক লৈ ৰাজনীতি কৰিব বিচৰাসকল মুখ থেকেচা খাই পৰিব। কিয়নো প্ৰতিটো ধৰ্মৰে মূল কথা হ'ল মানৱতাৰ শত্ৰুসকলতকৈ ঈশ্বৰৰ ডাঙৰ শত্ৰু আৰু কোনো নাই।

লেখক দুধনৈ মহাবিদ্যালয়ৰ নৃতত্ত্ব বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপক। ফোন: ৯৮৫৪০১৮১১৭